

Dil Asimetrisine Uymayan Dil: Türkçe Işık Dili

Bir gün Giresun'un Çanakçı ilçesine bağlı Kuşköy'e yolunuz düşerse, Çanakçı deresiyle ortadan bölünen o engebeli arazide yankılanan farklı sesler duyabilirsiniz. İlk anda kuş sesi gibi gelse de biraz dikkatli dinlediğinizde bu sesler arasında birbirleriyle uzaktan ıslık yardımıyla konuşan insanların seslerini ayırt edebilirsiniz. Cep telefonlarının henüz bugünkü kadar yaygınlaşmadığı dönemde, yöre halkının uzaktan haberleşmek için geliştirdiği bu yöntem Meksika'da, Kanarya Adaları'nda ve Fransa'da benzer coğrafi özelliklere sahip yerleşim yerlerinde de kullanılıyor.

Onur Güntürkün

Sesin dil ucunda meydana getirilen dar bir oluktan şiddetli bir şekilde çıkarıldığı ve bu sayede uzak mesafelerden bile duyulabildiği bu ıslıklar aslında sadece “ıslık” değil; tam anlamıyla bir “ışıklı konuşma”.

Islık dili bu özelliğiyle dilin ses özellikleri bakımından farklı bir formu olarak kabul ediliyor. Bu dil, sadece uzaktan iletişim gerektiren durumlarda kullanılıyor ve genellikle kullanıldığı ülkede konuşulan anadilden besleniyor.

Kuşköy'de konuşulan ıslık dili de Türkçedeki kelimeleri kullanıyor ve Türkçe ile benzer dilbilgisi özellikleri gösteriyor. Ancak bu iki dilin beyinde algılanmasında önemli bir fark var. Bu farkı daha iyi anlamak için öncelikli olarak beyin ve dil arasındaki bağa kısaca bir bakalım.

İnsan beyni iki yarımküreden oluşuyor, birbirine sinir lifleri ile bağlı bu iki yarımkürenin her biri kısmen farklı işlevleri kontrol ediyor. Vücudun temel hareket ve duyu kontrolünü gerçekleştiren beyin yarım küreleri bu kontrolü çapraz bağlantılarla sağlıyor. Örneğin sağ beyin yarımküresi vücudun sol tarafını (örneğin sol eli ve sol bacağı), sol beyin yarım küresi ise vücudun sağ yarısını (sağ eli ve sağ bacağı) kontrol ediyor. Beynin ve vücudun sağ-sol kısımlarında fiziksel bir simetri olsa da bu simetrik görüntü sağ ve sol kısımların eşit çalıştığı anlamına gelmiyor, bu kısımlar birçok işlevi asimetrik olarak gerçekleştiriyor. Bu işlevsel asimetriyi en açık şekilde gösteren örneklerden biri iki elin kullanılması arasındaki fark. Çok az insan iki elini eşit derecede kullanırken büyük bir çoğunluğu sağ veya sol elini daha iyi kullanır. Sağ elini kullananlarda beynin sol yarımküresinin daha baskın çalıştığını düşünebiliriz. Bunun yanı sıra duygusal, sezgisel, düşünsel, sanatsal alanlardaki davranışları düzenleyen merkezler iki beyin yarımküresine asimetrik olarak dağılır. Beynin iki yarımküresinin farklı işlevleri olduğuna dair deneysel çalışmalardan, konuşma yeteneği ile beyin arasındaki bağlantıyı inceleyenler 1800'lü yıllara dayanıyor. O yıllarda konuşma problemleri olanların ölümlelerinden sonra beyinleri incelendi ve sol yarımkürelerinde hasar olduğu tespit edildi. Zaman içinde bu sonuçları destekleyen başka çalışmalarla dil becerisinin sol beyin tarafından yönetildiği gösterildi. Ancak *Current Biology* dergisinin Ağustos sayısında yayımlanan yeni bir çalışmaya göre, konuşma dili ve beyin arasındaki bu ilişki Türkçe ıslık dili için biraz farklı.

Almanyada Ruhr Üniversitesi'nde görevli Prof. Dr. Onur Güntürkün ve ekibi tarafından gerçekleştirilen yeni bir çalışmada ıslık dilinin beyinle olan ilişkisi incelendi. Konuşma dilinden farklı olarak belli bir melodisi olan Türkçe ıslık dilinde, sözel olmayan işlevlerle (örneğin hayal kurma, müzik, ritim) ilgili olduğu bilinen beynin sağ yarımküresinin daha etkin kullanılıp kullanılmadığı araştırıldı.

Bu çalışmada Türkçeyi ve ıslık dilini akıcı konuşan 31 kişi yer alıyor. Katılımcıların kulaklarının birine Türkçedeki "ba", diğerine ise "da" sesi aynı anda kulaklık yardımıyla veriliyor. Katılımcıların tümü, konuşma yetisinden sorumlu sol beyinle bağlantılı olarak çalışan sağ kulağa verilen heceyi baskın olarak işliyor. Araştırmaya göre bu duruma sağ kulaktan gelen sesin beyinde daha önce işlenmesi neden oluyor. Çünkü sağ kulaktan gelen işitme sinirleri sesi beyin sol yarımküresine ve burada yer alan dil işleme merkezine taşırken sol kulakla toplanan sesler önce sağ yarımküreye taşınıyor oradan sol taraftaki merkeze iletiliyor. Hatta deney boyunca katılımcıların farklı sesler duyduklarını fark etmemesi de beyin sağ kulaktan gelen sesi işlemekle meşgul olmasına bağlıyor. ıslık dilinin beyinde normal dil gibi işlenip işlenmediğini sınamak için katılımcıların kulaklarına ıslık dili Türkçesinden eşit frekanslı sesler veriliyor. Bu defa, katılımcıların hem sağ hem de sol taraftan verilen sesleri tanımlayabildiği kaydediliyor. Buna göre, Türkçe ıslık dilinde beyin sağ ve sol yarısının çalışmasının dengelendiği gözleniyor.

Prof. Dr. Güntürkün'e göre bu sonuçlar beyin sağ tarafının ıslık dilinde normal konuşma diline göre daha büyük rol oynadığını gösteriyor. Elde edilen sonuçlar, Türkçe ıslık dilinin beyinde asimetri, yani iki lobun aynı anda çalışmaması gibi bir durum oluşturmadığını açıkça gösterse de, beyin ıslık diline neden böyle bir tepki verdiğini açıklayamıyor.

Bir sonraki basamağında Türkçe ıslık dili bilen sol lobu felçli bir hastanın ıslık diliyle iletişim kurmaya devam edip edemeyeceğinin araştırılacağı bu çalışma, belki de felç sonrası konuşma kaybı yaşayan hastaların tedavisinde önemli bir adım olma özelliği taşıyor.

